

Asia: VN/26633/2024

Lausuntopyyntö perustuslain 10 §:n tarkistamista valmistelleen työryhmän mietinnöstä

Lausunnonantajan lausunto

1. Mietinnössä ehdotetaan, että perustuslain 10 §:n 2 momentissa säädettäisiin yleisesti kaiken luottamuksellisen viestin salaisuuden loukkaamattomuudesta. Nimenomaiset viittaukset kirjeen ja puhelun luottamuksellisuuteen poistettaisiin säännöstekstistä.

Pidättekö kyseistä muutosta perusteltuna? Miten arvioitte ehdotettua säännöstekstiä ja sen perusteluja?

FiCom pitää muutosta perusteltuna ja ehdotettua sanamuotoa selkeänä ja tarkoituksenmukaisena. Viestintäympäristön teknologinen moninaistuminen edellyttää sääntelyä, joka kohtelee eri viestintämuotoja yhdenvertaisesti ja turvaa perusoikeussuojan ajantasaisuutta. Vaikka nykyinenkin säännös on lähtökohtaisesti väline- ja teknologianeutraali, selkeyttää ehdotettu muutos säännöstekstiä ja poistaa tarpeettoman esimerkkiluettelon.

Samalla FiCom korostaa, ettei teknologianeutraaliuden tulkinta saa johtaa velvoitteisiin, jotka tosiasiallisesti heikentävät viestinnän tietoturvaa tai modernien viestintäpalvelujen suojaustasoa. Luottamuksellisen viestin salaisuuden suoja toteutuu käytännössä vain vahvan salauksen ja korkean tietoturvatason varassa.

2. Perustuslain 10 §:n 3 ja 4 momentteihin lisättäisiin rajoitusperuste, joka mahdollistaisi kotirauhan suojan ja luottamuksellisen viestin salaisuuden suojan rajoittamisen tiedon hankkimiseksi yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaavan vakavan rikollisuuden torjumiseksi (ns. uhkaperusteinen rikostiedustelu).

Pidättekö kyseistä muutosta perusteltuna? Miten arvioitte ehdotettua säännöstekstiä ja sen perusteluja?

FiCom ymmärtää tavoitteen tehostaa vakavan rikollisuuden ennakointia, mutta korostaa, että ehdotettu rajoitusperuste on perusoikeusjärjestelmän kannalta poikkeuksellisen herkkä. Käsitteiden yleispiirteisyys lisää olennaisesti käyttötarkoituksen laajenemisen riskiä.

FiCom suhtautuu muutokseen varauksella ja katsoo, että mahdollinen jatkosääntely edellyttää erittäin täsmällisiä, konkreettisia ja valvottavia reunaehtoja. Toimivaltuuksien käytölle on asetettava korkea kynnyks, niiden on oltava tarkasti kohdennettuja, ja kokonaisuuden tulee perustua tehokkaaseen ennakko- ja jälkivalvontaan.

Perustuslain tasolle jäävien yleisten käsitteiden vuoksi tavallisen lain säännösten merkitys korostuu. Pelkät perustelut eivät riitä rajaamaan soveltamisalaa. Ilman täsmällisiä reunaehdoja on riskinä, että ajan kuluessa päädytään esimerkiksi tilanteisiin, joissa tiedusteluvaltuudet laajenevat alkuperäisestä tarkoituksestaan kohdentamattomaksi tai laajamittaiseksi viestinnän seurannaksi, mikä ei olisi perusoikeusjärjestelmän mukaista.

3. Mietinnössä ehdotetaan tiedustelutoimivaltuuksien käyttämisen mahdollistamista kotirauhan suojaamissa tiloissa. Perustuslain 10 §:n 3 momenttiin lisättäisiin nykyistä 4 momenttia vastaava rajoitusperuste, joka mahdollistaisi kotirauhan suojan rajoittamisen tiedon hankkimiseksi sotilaallisesta toiminnasta taikka sellaisesta muusta toiminnasta, joka vakavasti uhkaa kansallista turvallisuutta.

Pidätkö kyseistä muutosta perusteluna? Miten arvioitte ehdotettua säännöstekstiä ja sen perusteluja?

FiCom pitää kansallisen turvallisuuden suojaamista painavana tavoitteena. Kotirauhan suojaan puuttuvat tiedustelutoimivaltuudet merkitsevät kuitenkin erittäin syvää puuttumista perusoikeuksiin, ja niiden hyväksyttävyyttä edellyttää poikkeuksellisen tiukkoja rajoituksia. Ehdotettu kansallista turvallisuutta koskeva tiedonhankintaperuste kytkeytyy kokonaisuudessa myös luottamuksellisen viestin salaisuuden rajoittamiseen, mikä korostaa tarvetta arvioida reunaehdot ja valvonta johdonmukaisesti ja yhtenä kokonaisuutena.

FiCom korostaa, että soveltamisalan tulee rajautua vain vakaviin uhkiin ja että toimivaltuuksia tulee voida käyttää vain välttämättömässä laajuudessa ja riippumattomaan ennakkolupaan perustuen. Toimivaltuuksille on asetettava tiukat kesto-, kohde- ja laajuusrajat, ja jälkikäteen valvonnan ja dokumentoinnin tulee olla kattavaa. Samalla on varmistettava, ettei kotirauhaan ulottuva sääntely johda edes epäsuorasti velvoitteisiin, jotka heikentäisivät viestintäverkkojen tietoturvaa tai salauksen tasoa.

4. Mietinnössä ehdotetaan perustuslain 10 §:n 3 ja 4 momenttien sanamuotojen muuttamista vastaamaan perustuslakivaliokunnan tulkintakäytännössä tapahtunutta kehitystä. Molemmissa momenteissa käytettäisiin ilmaisua ”rikosten estämiseksi ja selvittämiseksi”.

Pidätkö kyseistä muutosta perusteltuna? Miten arvioitte ehdotettua säännöstekstiä ja sen perusteluja?

FiCom pitää muutosta perusteltuna. Perustuslakivaliokunnan vakiintunutta tulkintakäytäntöä vastaava sanamuoto selkeyttää sääntelyä ja vahvistaa ennakoitavuutta. Ilmaisua on täsmällinen ja paremmin yhteensopiva perusoikeusrajoitusten yleisten edellytysten kanssa.

Samalla FiCom korostaa, ettei ”estämisen” käsitettä tule tulkita tavalla, joka mahdollistaisi laajamittaisia, yleisluonteisia tai kohdentamattomia valvontajärjestelyjä.

5. Pidätkö perusteltuina mietinnön liitteessä esitettyä arviointia ja johtopäätöksiä kotirauhan suojan rajoittamista koskevan lakivarauksen ja Euroopan unionin lainsäädännön suhteesta?

FiCom pitää mietinnössä ja sen liitteessä esitettyä arviointia pääosin perusteltuna. On tärkeää, että sekä perustuslain että EU-oikeuden vaatimukset tunnustetaan ja yhteensovitetään jo valmistelun varhaisessa vaiheessa.

FiCom kiinnittää erityistä huomiota siihen, että EU-perusteisten velvoitteiden täytäntöönpano ei saa johtaa epäselvyyksiin toimivaltuuksien laajuudesta tai menettelyistä. Tämän lisäksi oikeasuhtaisuuden, kohdentamisen ja tehokkaan oikeusturvan varmistamisen tulee tapahtua myös EU-tason vaatimusten yhteydessä.

6. Muut huomionne työryhmän mietinnöstä

FiCom korostaa, että mahdolliset teleyrityksille asetettavat velvoitteet on arvioitava läpinäkyvästi ja realistisesti. Teleyrityksille ei tule siirtää viranomaisluonteisia tehtäviä tai epäselviä avustamisvelvoitteita, vaan roolien tulee olla selkeästi määriteltyjä ja tietoturvallisesti toteutettavissa. Velvoitteiden on oltava teknisesti mahdollisia, ja niistä aiheutuvat kustannukset on korvattava täysimääräisesti. Lisäksi viranomaisen vastuuta ei tule ulottaa teleyrityksiin niiden toimiessa viranomaisen määräyksestä.

Toimivaltuuksien tulee olla tarkasti rajattuja ja ajallisesti lyhyitä, ja välttämättömyyden edellytyksen on toteuduttava aidosti käytännössä. Riippumaton ennakkolupa, kattava dokumentointi ja jälkivalvonta muodostavat kokonaisuuden, joka vahvistaa oikeusturvaa. Ilmoitusvelvollisuudesta poikkeaminen tulee olla poikkeuksellista.

Viestinnän luottamuksellisuuden ydin on vahvassa salauksessa ja korkeassa tietoturvassa. Sääntelyssä tulee välttää ratkaisuja, jotka heikentäisivät salausta tai tietoturvaa, sillä tämä heikentäisi sekä perusoikeussuojaa että yhteiskunnan kokonaisturvallisuutta.

Kokonaisuutena sääntelyn on oltava täsmällistä, tarkkarajaista ja teknisesti toteuttamiskelpoista. Toimivaltuuksien ei tule laajentua alkuperäisestä tarkoituksestaan, ja niiden on oltava käytöltään välttämättömiä ja tehokkaasti valvottuja.

Hälinen Janne
FiCom ry